

PAUKŠČIAI

IR AUKŠTOSIOS ĮTAMPOS LINIJOS.

KADA GYVENTI SAUGU?

PAUKŠČIAI IR AUKŠTOSIOS ĮTAMPOS LINIJOS. KADA GYVENTI SAUGU?

Teksto autorius – Selemonas Paltanavičius

Selemono Paltanavičiaus, Antano Petraškos, Eglės Pakšytės, Mariaus Karlono,
Remigijaus Gegelevičiaus ir leidyklos „Lututė“ nuotraukos

Visos teisės saugomos. Griežtai draudžiama leidinyje pateiktą informaciją naudoti kituose leidiniuose, interneto svetainėse ar kitaip platinti be Lietuvos ornitologų draugijos (LOD) sutikimo. Jei sutikimas gautas, būtina nurodyti šį leidinį kaip šaltinį.

Turinys

DIDŽIAUSIA PAUKŠČIO LAIMĖ – SKRISTI / 4

ŽMOGUS IR JO APLINKA – PAUKŠČIŲ PRIEŠAS IR DRAUGAS / 6

PAUKŠČIAI IR AUKŠTOSIOS ĮTAMPOS ELEKTROS PERDAVIMO LINIJOS / 9

KAIP SUSKAIČIUOTI PAUKŠČIŲ IR ENERGETIKŲ KELIUS? / 14

KAD PAUKŠČIAI MATYTŲ LAIDUS / 15

KADA NEBAISU TŪPTI ANT STULPO? / 18

NAMAI ELEKTROS STULPE? / 20

JEI PAUKŠČIUS IŠTIKO NELAIMĖ / 23

DIDŽIAUSIA PAUKŠČIO LAIMĖ – SKRISTI

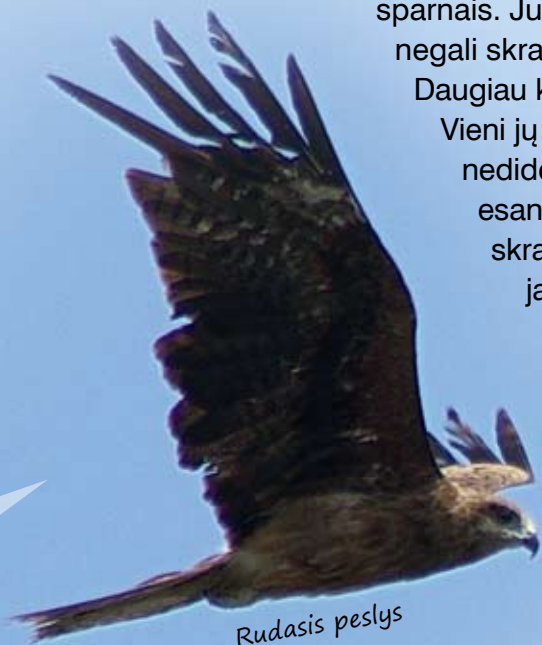
Paukščiams mes visada pavydime jų skrydžio ir sparnų. Kregždutės skrydžio grakštumas, sakalo greitis, erelio sparnų platumas audrino žmogaus vaizduotę. Svajonė skristi su paukščiais buvo gyva visada. Legendinis Ikaras, iš vaško ir plunksnų pasidarytais sparnais bandęs pasiekti saulę, įprasmino šią svajonę, o legendą iš lūpų į lūpas perduodantys žmonės galvojo apie sparnus.

Tačiau kai žmogus pagaliau pasidirbo pirmus skraidančius aparatus, tapo aišku, kad paskui paukščius skristi labai sunku.

Kodėl? Mes skristi galime tik sėdę į lėktuvą, pasibalnoję oro balioną ar dujų pripildytą dirižablį. Paukščiai gimsta su sparnais. Juos turi visi sparnuočiai, net ir tie, kurie negali skraidyti.

Daugiau kaip 90 procentų paukščių gali skristi.

Vieni jų plasnoja iš medžio į medį, kiti skrenda nedidelius atstumus, treči – į žiemovietes, esančias už tūkstančių kilometrų. Negalintys skraidyti paukščiai šį trūkumą kompensuoja bėgiodami (kaip stručiai, Amerikos tinamai, Australijos kazuarai) arba plaukiodami (kaip pingvinai, kai kurios Pietų Amerikos antys, Galapagų salų kormoranai). Šie paukščiai taip pat keliauja, dažnai migruoja šimtus ar tūkstančius kilometrų.

Rudasis peslys

Kas paukščius skatina keliauti?

Kodėl juos galima vadinti viena judriausių gyvūnų grupe? Visas paukščio gyvenimas prasideda iš labai gerai suplanuotų, tikslingų skrydžių. Vieni jų kas rytą išskrenda į maitinimosi vietas, kiti keliauja į žiemovietes, o pavasarį grįžta į perėjimo vietas. Kelionių, neturinčių tikslo, gamtoje nebūna, pasirinkę tokį gyvenimo būdą individai prarastų ryšį su savo rūšimi.

Gulbės

Ar skraidyti paukščiams sunku?

Kiras

Paukščio kūnas sukurtas skraidyti – didieji jo skeleto kaulai yra tuščiaviduriai ir lengvi, po oda yra vadinamieji oro maišai. Labai svarbus krūtinės viduryje esantis kaulas, vadinamas ketera, taip pat – kūno aptakumas. Neskraidantys paukščiai keteros kaulo neturi, jų kojų kaulai masyvūs, sunkūs. Skaidantys paukščiai tikrai nepatiria nepatogumų ar streso. Daugelis jų (plėšrieji

paukščiai, karveliai, kregždės, čiurliai) mielai suka ratus ore ir sklando ilgai, kai mums atrodo, kad tam reikia didelių pastangų. Mieste, kaimuose, laukuose, miške paukščių pirmiausiai ieškome plasnojančių ore. Taip juos lengviau pastebėti. Tačiau jeigu jų nematome danguje, žiūrime į medžių viršūnes, namų stogus, lauko kalnus, akmenis ir elektros stulpus. Čia paukščiai ilsisi, tvarko savo plunksnas, stebi pavojus ar tyko grobio. Tokiose vietose pavasarį jie gieda, nes giesmė turi skliti toli ir visiems pranešti, kad ši vieta jau užimta.

ŽMOGUS IR JO APLINKA – PAUKŠČIŲ PRIEŠAS IR DRAUGAS

Mums būtų sunku gyventi be paukščių. Daugelis sparnuočių taip pat negali apsieiti be mūsų ir mūsų aplinkos. Kiti jos norėtų išvengti, bet tai jiems ne visada pavyksta. Tik tolimų atogrąžų, kalnų, dykumų regionų paukščiai gali gyventi neragėdami žmogaus.

Lietuvoje paukščių, gyvuojančių be žmogaus ir jo įtakos, nėra. Su mumis jie susiduria bent retkarčiais – pabaidomi uogaujant ar grybaujant, kertant mišką. Perintys atvirame kraštovaizdyje ar žemės ūkio plotuose žmonės ir technika regį visada. Skrendantys žiemoti į Vakarų ir Pietų Europą, Afriką mato tankiai žmonių gyvenamas vietas, dirbamus laukus, keliais riedančias mašinas.

Yra paukščių, kurie laikosi tik greta žmogaus ir kitokio gyvenimo neišsivaizduoja. Naminis žvirblis, dūminė raudonuodegė, kuosa, kovas, šelmeninė ir langinė kregždės, baltasis gandras ir baltoji kielė yra patys artimiausi mūsų kaimynai. Nuo seno su šiomis rūšimis žmonių santykiai buvo draugiški. Teigiama, kad gandrai sodybose peri ne mažiau kaip du tūkstančius metų. Kiti paukščiai mūsų kaimynais tapo, kai atsirado pirmosios sodybos, miesteliai ir miestai.

Tokių paukščių ekologijos bruožą galima paaiškinti: žmogaus aplinka paukščiams buvo naudinga! Čia jie ne tik visada rasdavo vietų lizdams sukti, net ir sunkiu metu apsirūpindavo lesalu, bet ir buvo apginami nuo pavojaus. Per ilgą tokios kaimynystės laiką paukščių išsiugdyti įpročiai tapo priklausomybe. Šiandien naminio žvirblio tikrai neaptiksimė perinčio laukuose ar miške – jis gyvena tik kartu su žmogumi. Be žmonių artimos kaimynystės negyvena ir baltieji gandrai. Jeigu sodyba, kurioje gandrai perėjo daug dešimtmečių, staiga tampa negyvenama arba pastatai nugriaunami, paukščiai ima ieškoti naujos lizdavietės. Jiems reikia žmonių!

Langinės kregždės

Baltieji gandrai

Kai kurie paukščiai žmogaus aplinkos trauką jaučia tam tikru metų laiku. Varnėnai prie sodybų gyvena perėdami ir jaunikius augindami, vėliau užklysta tik prisirpus vyšnioms. Daugiausia paukščių pas žmogų skrenda žiemą, kai lesalo rasti darosi vis sunkiau. Lesyklos, slėptuvės kurapkoms, netyčia pabirę grūdai yra labai svarbi traukos jėga. Paukščiai labai sparčiai reaguoja į žmogaus aplinkos pokyčius. Sparnuočiai sugeba rasti tai, kas

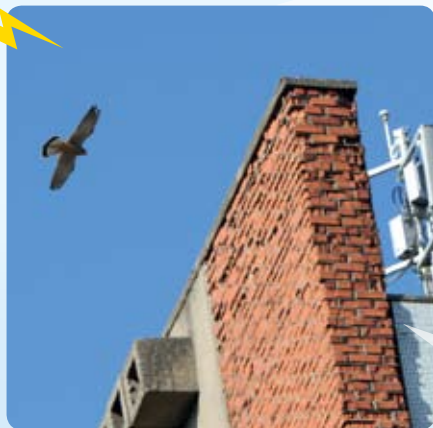
geriausia jiems tinka. Štai gandrai aptiko, kad ant elektros stulpų labai patogiu sukti lizdus, todėl dabar Lietuvoje bent pusė visų gandrų lizdų yra tokiose vietose. Čiurliai bereginti surado miesto namų angas, paliktas oro ventiliacijai, langinės kregždės pradėjo perėti daugiabučių namų balkonuose. Dūminė raudonuodegė, vienas geriausių mūsų krašto giesmininkų, visada aptinka statomus ar remontuojamus namus ir peri juose. Kuosas ir pelėsakaliai, krankliai suprato, kad elektros linijų stulpų konstrukcijos labai patogios perėti. Daugelis plėšriųjų paukščių mielai tupi ir grobio tyko ant elektros stulpų. Varniniai paukščiai seniai atrado sąvartynus, kuriuose net labai šaltą ir sniegingą žiemą galima aptikti maisto. Ne tik jie, bet ir gandrai dažnai sau lesalo ieško prie kelių, kur pasitaiko žuvusių gyvūnų. Žiemą vandens paukščiai telkiasi prie didžiųjų užtvankų ar pašildyto vandens telkiniuose.

Ar šios sąlygos, kurios labai svarbios paukščiams, visada yra jiems tik palankios?

Ar paukščiai nepatiria neigiamo žmogaus aplinkos poveikio? Kur ten!

Jeigu nekalbėsime apie paukščių medžiokles, kurios Lietuvoje niekada nebuvo populiarios, vis tiek turėsime pripažinti, kad labai dažnai net patys to nežinodami mes kenkiame paukščiams.

Štai didieji nauji pastatai, prie kurių kregždės galėtų lipdyti savo lizdus. Ar matai, kaip žvilga jų langai? Paukščiai nežino, kas yra stiklas ir kodėl jiems yra pavojingas. Kasmet, ypač pavasarinės ir rudėninės migracijos metu, atsitrenkę į namų langus ir stiklines sienas, žūsta tūkstančiai paukščių.

Dar kita jų dalis žūsta ar susižaloja susidūrę su automobiliais, traukiniais ar lėktuvais. Paukščiams sunku suprasti, koku greičiu skrenda lėktuvas ir kaip greitai važiuoja automobilis. Varžybos su transporto priemonėmis dažniausiai baigiasi sparnuočių žūtimi. Toks likimas ištinka ne tik mažus skrajūnus, bet ir gulbes, gandrų.

Ore skrendančių paukščių tyko vėjų jėgainių sparnai, aukšti bokštai ir ypač – elektros laidai. Jų nematydami, greitai lekiantys tilvikai, antys, gulbės, gandrai ar plėšrieji paukščiai susižaloja ar žūsta. Ypač dažnai nukenčia jų sparnai, be kurių paukščiams išgyventi neįmanoma. Tokiais atvejais negali padėti ir žmonės, nes atlikti operaciją ir visiškai atkurti nulaužtus sparnus niekam nepavyksta.

Paukščiai ežeruose, tvenkiniuose ir jūroje prigeria įstrigę žvejų pastatytuose tinkluose. Kai kurios antys, kragai, narai ieškodami maisto paneria į dešimčių metrų gylį, tad tinklai net tokioje gelmėje yra pavojingi. Labai daug paukščių lizdų laukuose žūsta žemės ūkio darbų metu. Pavasarį ruošiant dirvas sėjai, technika pražudo pempių dėtis ar mažus pempiukus. Šienapjūtės metu sunaikinami lizdai, nuo traktorių dalgių žūsta jaunikliai, perinčios patelės. Kurapkoms, putpelėms, griežlėms šie darbai kelia daug pavojų.

Iki šiol didelę grėsmę paukščiams kelia elektros linijų stulpai. Nutūpę ant jų ir kojomis, sparnais ar snapais palietę skirtingus laidus, paukščiai žūsta nuo elektros išlydžio. Kasmet Lietuvoje randama elektros išlydžio pražudytų erelių, suopių, pelėdų, gandrų, o dėl to žuvusių smulkių paukščių dažniausiai niekas neaptinka ir tokių žūčių skaičiaus nežino. Stambūs, negebantys gerai laviruoti ir greitai skraidantys paukščiai – gulbės, žąsys, antys, gervės ar gandrai – neretai žūsta susidūrę su laidais. Tai ypač aktualu šių sparnuočių sankauptų vietose.

Perkūno oželis

Ne tik ornitologams, gamtosaugos specialistams, bet ir mums visiems labai rūpi – ką daryti, kad tokių žūčių nebūtų.

Kas yra daroma ir ką galime padaryti kiekvienas?

Žalvarnis

PAUKŠČIAI IR AUKŠTOSIOS ĮTAMPOS ELEKTROS PERDAVIMO LINIJOS

Ką paukščiai žino apie aukštosios įtampos elektros perdavimo linijas ir apie aukštąją įtampą?

O ką žinai tu?

Visų pirma tau jau seniai turėjo akin kristi ypač aukšti, vienas nuo kito toli pastatyti elektros stulpai. Gelžbetoninius apvalius stulpus gali apkabinti vienas žmogus, dažnai jie turi pailgintas metalo konstrukcijas. Ten, kur elektros linija šakojasi ar daro posūkį, pastatyti metalinių konstrukcijų stulpai, primenantys Eifelio bokštą. Aukštosios įtampos laidai tvirtinami ne prie stulpo, o prie ilgų skersinių atramų. Iš toli žiūrint, tokie stulpai panašūs į ypatingą statinį. Iš tikrųjų jie tokie ir yra, nes ši įtampa (330–110 kW) yra perduodama į tolimiausius regionus, miestus, iš kur transformuota, pakeista iki tinkamos naudoti, paskirstoma po visus namus.

Lietuvoje šios įtampos elektros perdavimo tinklas apima 6 687 kilometrų elektros perdavimo linijų. Kiekviename tokios linijos kilometre būna nuo 4 iki 10 stulpų. Tu gali paskaičiuoti, kiek gandrų gali nutūpti ant jų visų. Šiuos stulpus ir juos jungiančius laidus paukščiai labai mėgsta.

Lietuvos ornitologų draugija ir akcinė bendrovė „LITGRID“, kuri yra visos Lietuvos elektros perdavimo sistemos operatorius, vykdo projektą, kurio svarbiausieji tikslai yra:

- ▶ sumažinti migruojančių, žiemojančių ir šalyje perinčių paukščių (daugiausia baltųjų gandrų, gulbių) žūtį dėl aukštosios įtampos elektros perdavimo linijų tinklų;
- ▶ pagerinti pelėsakalių veisimosi sąlygas Lietuvoje, naudojant aukštosios įtampos elektros perdavimo linijų atramas (stulpus);
- ▶ stebėti paukščių žūtis atvejus Lietuvos aukštosios įtampos elektros perdavimo linijų tinkluose ir teikti rekomendacijas dėl jų apsaugos pagerinimo;
- ▶ informuoti visuomenę apie paukščių žūtis problemą, kurią kelia aukštosios įtampos elektros perdavimo tinklai bei jos sprendimo būdus, kartu įtraukti visuomenę į šios problemos sprendimą.

Pradedant projektą jame dalyvaujantys ornitologai tikrino daugelį elektros perdavimo linijų, ypač daug dėmesio skyrė toms linijoms ir stulpams, ant kurių gandrai tupia ilsėtis, kurios nutiestos paukščių sankauptose ir kurios gali būti itin pavojingos sparnuočiams.

Visi tyrimų rezultatai pažymėti žemėlapyje, žiūrėti 12-13 psl.

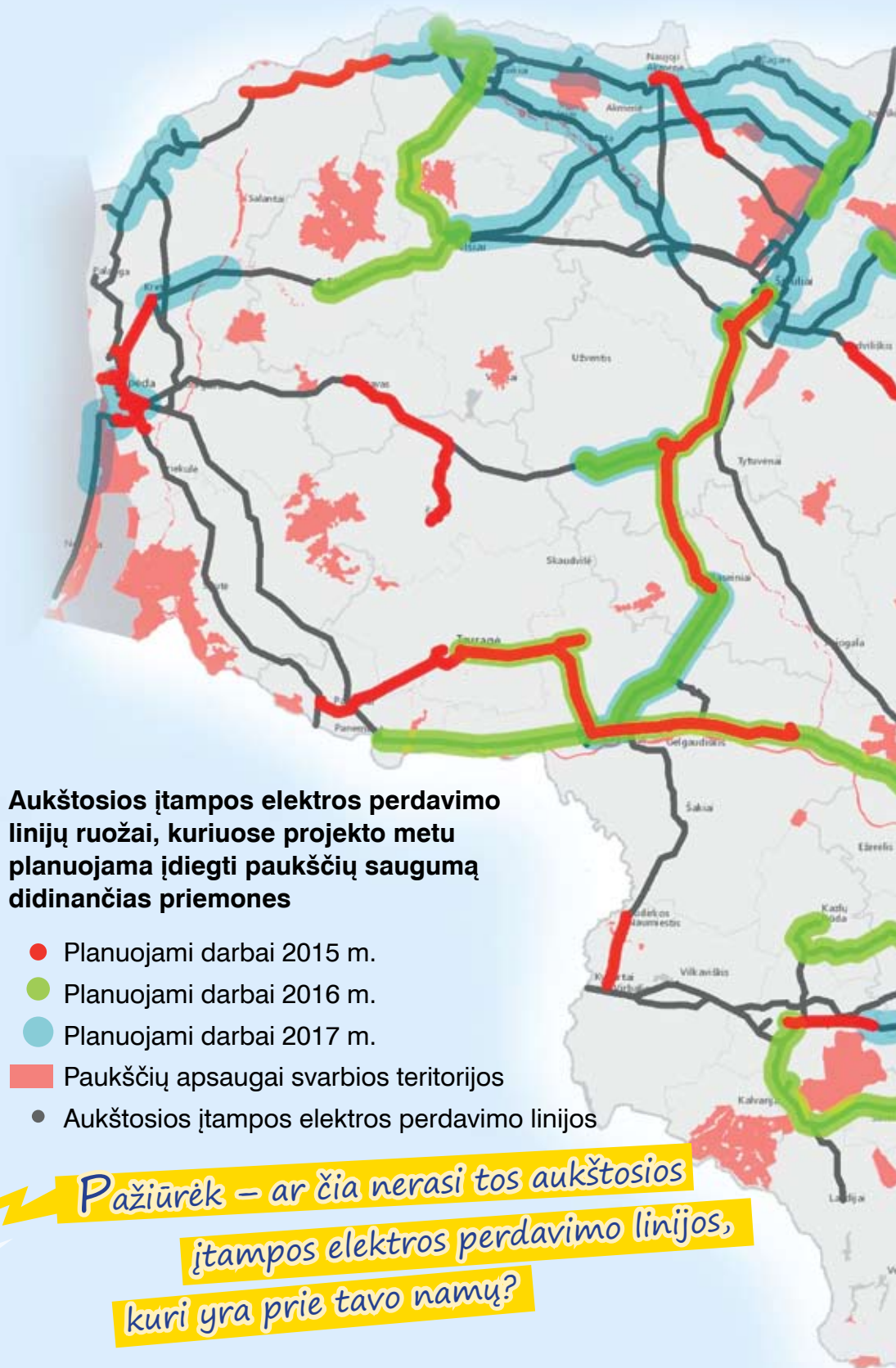
Šiose vietose bus pritaikytos paukščiams ir jų apsaugai svarbios priemonės – ant laidų bus iškabinti specialiai pagaminti pakabukai, dėl kurių laidai taps geriau pastebimi, nuo galimo laidų trumpojo jungimo paukščius saugos įvairūs įrenginiai, pelėsakaliams bus keliamos specialios lizdavietės.

Žinoma, projekto vykdytojai ne tik darys konkrečius techninius darbus. Jie informuos mus visus apie darbų veiksmingumą, sukurs bendrą stebėjimo ir informavimo apie paukščių žūtis pavojingiausiose elektros perdavimo linijose.

*Specialūs pakabukai ir spiralės,
gerinantys laidų matomumą*

**Aukštosios įtampos elektros perdavimo
linijų ruožai, kuriuose projekto metu
planuojama įdiegti paukščių saugumą
didinančias priemones**

- Planuojami darbai 2015 m.
- Planuojami darbai 2016 m.
- Planuojami darbai 2017 m.
- Paukščių apsaugai svarbios teritorijos
- Aukštosios įtampos elektros perdavimo linijos

***Pažiūrėk – ar čia nerasi tos aukštosios
įtampos elektros perdavimo linijos,
kuri yra prie tavo namų?***

KAIP SUSKAIČIUOTI PAUKŠČIŲ IR ENERGETIKŲ KELIUS?

Iš tūkstančių kilometrų elektros perdavimo linijų svarbu rasti vietas, kur gali susikirsti energetikų ir paukščių keliai.

Kaip manai – kur jos galėtų būti?

Štai aukštosios įtampos linijos stulpai „žingsniuoja“ paupėm, po to pasuka į laukus ir kerta mišką. **KURI VIETA ČIA PATRAUKLIAUSIA PAUKŠČIAMS? KUR JŲ GALIMA TIKĖTIS?**

Prie upės ar ežero pailsėti, o gal ir sulesti savo sumedžiotos lydekos ant stulpo atskrenda erelis žuvininkas. Tokia vieta jam kaip tik – saugu, galima matyti pavojus. Tą patį daro viduryje laukų ant elektros stulpo nusileidęs suopis, jūrinis ar kilnūs ereliai. Ant laidų ankstų rytmetį sutupia rasoje sumirkę varnėnai, prieš saulutę šildosi virtinės kregždžios. Per mišką nutiesta elektros perdavimo linija lyg ir nedera prie gamtos, tačiau tupėdamas ant laidų čia gieda miškinis kalviukas, stulpo viršūnėje žvalgosi naminė pelėda, o didysis margasis genys metaline stulpo dalimi „groja“ pavasarinės savo giesmės.

Paukščių ir energetikų keliai kryžiuojasi, susitinka, kryžiuojasi, vėl susitinka. Nežinia, ar apie tai žino paukščiai. Jiems stulpai ir laidai – lyg dar viena aplinkos detalė. Žmonės, savo duomenų sistemose įrašę kiekvieną stulpą (jam duotas tam tikras registracijos ženklas, skaičius), seka ir domisi, kas ant jų suka lizdus, prie kurių stulpų randama negyvų paukščių. Tokius stulpus energetikai patikrina labai kruopščiai ir ieško priežasčių, lemiančių paukščių žūtis.

AR GALIMA ŽINOTI, KUR DAŽNIAUSIAI SUSIKERTA ENERGETIKŲ IR PAUKŠČIŲ KELIAI?

Taip, ornitologai gali pasakyti, kurios vietos yra patrauklios paukščiams ir kur jiems stulpai bei laidai kelia didžiausią grėsmę. Štai Nemuno deltoje nutiesta aukštosios įtampos energijos perdavimo linija yra pavojinga, nes naktį ar rūke skrendantys paukščiai, ypač gulbės, žąsys, antys, gali susidurti su laidais ir susižaloti. Sparnuočiams labai pavojingi virš upių, jų slėniuose esantys laidai. Kitas paukščiams labai patrauklias vietas sunku nustatyti – antai prieš išskrisdami baltųjų gandrų pulkai mėgsta nakvoti tupėdami ant elektros stulpų, tokiose vietose nemažai jų žūsta. Kodėl paukščiai pasirenka tokias poilsio vietas, kodėl lizdus suka ne medžiuose, o stulpuose – į tai atsakys vėlesni mūsų tyrimai.

KAD PAUKŠČIAI MATYTŲ LAIDUS

Tik šiek tiek daugiau kaip 100 metų žmonės ir paukščiai regi dangų, išraižytą laidų gyslomis. Lietuvoje prieš 50 metų laidai buvo ištempti iki kiekvieno kaimo, kiekvienos sodybos. Antra tiek vėlyje gaūdė telefono linijų laidų, kurių prie kiekvieno stulpo būdavo tvirtinama dešimtys. Tu nepatikėsi, tačiau kai kam tada šių laidų zvimbimas atrodė gražiausia muzika!

Iš pradžių tiesiant elektros ir telefono linijas apie paukščius buvo galvojama mažiausiai – dar nežinota, kad visi susidūrimai su laidais sparnuočiams gali būti pavojingi. Jų nežinojo ir paukščiai, kurių kelyje ištempti laidai buvo beveik nematomi, bet labai pavojinga kliūtis. Ypač daug jų žūdavo prieblandoje, rūke ar naktį atsitrenkę į telefono laidus. Tačiau prie miestų, tvenkinių, žiemovietėse (pavyzdžiui, Kaune), migracijų keliuose ir sankauptose vietose, pavyzdžiui, Nemuno deltoje, svarbia kliūtimi tapo aukštosios įtampos elektros perdavimo linijų laidai.

AR PAUKŠČIAI VISADA UŽ JŲ UŽ- KLIŪVA, Į JUOS ATSITRENKIA?

Prie miško, viduryje laukų tokie laidai gali būti beveik nepavojingi, nes čia paukščių nėra taip gausu, be to, vyrauja vietiniai sparnuočiai. Jie žino visas savo teritorijoje esančias kliūtis ir sugeba jų išvengti.

Jei pažymėtus laidus matome mes – juos laiku pastebės ir paukščiai

*Gulbės skrenda greitai,
todėl joms sunku išvengti
staiga atsiradusių kliūčių.*

Ten, kur pavasarį ir rudenį plaukia migruojančių paukščių srovė, pavojų kelia ne tik stulpai ir ištemptos virš laukų kybančių laidų linijos. Kiekvienas bokštas,

anteną palaikantys lynai yra tos kliūtys, kurių paukščiai nepastebi.

Sakalas

Tu jau žinai, kad daugelis paukščių migracijų metu skrenda naktį ir ore esančių kliūčių negali pamatyti. Tačiau ir vidury dienos paukščiai nepastebi laidų. Štai skuba alksninukų pulkas – šimtai paukščių skrenda vienas prie kito, genami palankaus vėjo pakyla į 20 metrų aukštį ir laidus pamato per vėlai. Pulkas pabyra, vieni jų puola aukštyn, kiti – žemyn, o pora paukščiukų trenkiasi į laidą. Jų kelionė baigta. Čia pat skuba sketsakalis – greitaspar-

nis paukštis neria žvalgydamasis grobio, apsuka ratą... Štai kur jos, kregždės. Tačiau kas tai – sakalas sparnu užkliūva už laido, kurio visai nepastebėjo.

O štai iš pavasarį užlietų pamario pievų sparnais atšniokščia gulbė nebylė. Ar matei, žinai, kokia ji didelė – tarp sparnų galų 250 centimetrų, svoris apie 12 kilogramų. Jei gulbė susidurtų su laidais... Šįkart paukštis išsisuko, laiku pastebėjo kliūtį. Bet taip būna ne visada. Manoma, kad taip žūsta iki 15 procentų visų gulbių.

Lietuvos ornitologų draugijos ir akcinės bendrovės „LITGRID“ projekto metu ateinama paukščiams į pagalbą – pavojingose vietose prie laidų tvirtinamos priemonės, kurias paukščiai gali pamatyti. Pasaulyje laidai „papuošiami“ įvairiai. Prie jų kabinami plastikiniai siluetai, spalvotos plastiko juostos, ant laidų susukamos ryškių spalvų plastikinės spirалės.

Lietuvoje paukščius apsaugos spirалės formos matomumą didinančios priemonės. Jos bus pritvirtintos prie ne mažiau kaip 20 kilometrų ilgio aukštosios įtampos perdavimo linijų laidų.

Laidų matomumas gali būti gerinamas įvairiomis priemonėmis. Šiose nuotraukose – tik keletas pavyzdžių

Tau įdomu – o kaip tas spirалės ir kitas paukščiams matomas priemonės galima užkelti taip aukštai? Paprastai jas uždeda energetikai, pasikėlę keltuvu. Tačiau virš vandens telkinių, pelkių, kur paukščiams laidai kelia didžiausią pavojų, spirалės tvirtinamos priskridus sraigtasparniu arba naudojant nepilotuojamas skraidymo priemones.

KADA NEBAISU TŪPTI ANT STULPO?

Paukščio gyvenimas – ne tik kelionės, giesmės ir malonumai. Kiekvienam nuo pirmosios gyvenimo akimirkos tenka rūpintis – iš pradžių stengtis prasibrauti pro lizdo brolius ir gauti tėvų atnešto maisto porciją, vėliau – išsisukti iš paukštvanagio nagų. Gyvenantiems sėsliai svarbu išverti žiemą, o keliaujantiems – įveikti audras ir kitas negandas. Ne mažesnis išbandymas paukščiams yra ir elektros linijos ir stulpai, ant kurių daugelis jų mėgsta ilsėtis. Čia yra ir svarbios plėšriųjų paukščių stebėjimo, grobio dorojimo ar nakvojimo vietos. Ant aukštosios įtampos perdavimo linijų stulpų (arba atramų, kaip stulpus vadina energetikai) labai mėgsta tupėti ir ilsėtis baltieji gandrai.

Ar paukščiams pavojinga tupėti ant aukštosios įtampos perdavimo linijos atramos?

Taip, ypač jeigu įrengiant linijas nebuvo galvojama apie paukščius ir galimas nelaimes.

Lietuvos žiedavimo centras per visą paukščių žiedavimo istoriją yra sukaupęs daug duomenų apie mūsų šalyje rastus žieduotus sparnuočius. Daugelis aptiktų, žiedais paženklintų negyvų gandrų ir plėšriųjų paukščių buvo žuvę nuo elektros išlydžio. Nutūpę ant elektros atramos ir kojomis ar sparnais palietę skirtingus laidus arba net besituštindami, jie sukelia elektros išlydį ir nuo jo žūsta. Reikia atsiminti, kad aukštosios įtampos sukeltas mirtinas elektros išlydis būna jau maždaug pusantro metro nuo laido. Taigi, net paliesti laido nereikia... Lietuvoje taip ant aukštosios įtampos stulpų žūsta ne tik gandrai, bet ir jūriniai ereliai, ereliai žuvininkai, suopiai, ereliai rėksniai, pelėdos. Kasmet ne mažiau kaip po 20 kartų tokios žūtys sukelia ir elektros energijos perdavimo avarijas.

Ką daryti, kaip apsaugoti paukščius ir aukštosios įtampos elektros linijas?

Projekto metu 400 kilometrų ilgio aukštosios įtampos linijų stulpai bus apsaugoti prie jų izoliatorių įrengiant „šakutes“ ir „lėkštutes“. Šios palyginti paprastos konstrukcijos priemonės bus įrengtos ant 1 200 stulpų, paukščiai čia negalės nutūpti, o nutūpus „lėkštutės“ saugos elektros laidus nuo sparnuočių išmatų. Išmatos ardo laidus, kurie ilgai veikiami jose esančių rūgščių medžiagų, gali suirti ir trūkinėti. Tokios priemonės bus įrengiamos ne tik projekto metu, bet ir jam pasibaigus. Geroji paukščių apsaugos ant aukštosios įtampos linijų stulpų patirtis turėtų patikti ir kitų šalių energetikams bei ornitologams. Paukščiai nežino, kas yra valstybių sienos, jie skrenda, keliauja, todėl būtų nuostabu, kad visur galėtų jaustis saugūs.

Prie stulpo konstrukcijos pritvirtintos „šakutės“

Šelmeninės kregždės

NAMAI ELEKTROS STULPE?

Paukščiai savo lizdus turėtų sukurti medžiuose arba ant žemės, nendrynuose, žolių sąžalynuose – čia jiems būtų saugiausia. Kai kurie jų galėtų įsikurti žmonių pastatuose ar iškeltuose inkiluose, lizdavietyse. Tačiau sparnuočiams atrodo kitaip ir jie savo lizdus suka ant kaminų, vandentiekio bokštų, po tiltais, ant elektros stulpų ir pačiuose stulpuose.

Europoje, ypač Vokietijoje, jau daug metų ant elektros stulpų peri ereliai žuvininkai ir jūriniai ereliai, Šveicarijoje metaliniuose konstrukciniuose stulpuose savo kolonijas įkuria didieji kormoranai.

Lietuvoje tokiuose konstrukciniuose stulpuose mielai peri krankliai, senus jų lizdus

užima pelėsakaliai, sketsakaliai, mažieji apuokai. Tokiose vietose kranklių susuktus lizdus galima aptikti net elektros linijose vidury miškų, kur, atrodytų, perėti tinkamų medžių, ypač aukštų pušų, yra pakankamai.

Ant elektros stulpų mielai peri baltieji gandrai. Tiesa, toks jų pasirinkimas tapo žinomas tik visai neseniai. Dar prieš 30 metų ant elektros stulpų buvo apie 10 procentų visų baltųjų gandrų lizdų, o medžiuose ir ant pastatų stogų – daugiau kaip 60 procentų. Dabar Lietuvoje ant elektros stulpų peri daugiau kaip 60 procentų gandrų porų. Tiesa, ant aukštosios įtampos linijų stulpų jie peri palyginti retai.

Baltieji gandrai lizde

Lietuvoje per ketverius veiklos metus projekto vykdytojai ne tik įrengs priemones, darančias laidus geriau pastebimus, pasirūpins apsauginėmis priemonėmis nuo trumpojo jungimo, bet ir iškels 500 specialių, pelėsakaliams perėti tinkamų inkilų. Šie inkilai kalami iš lentų, yra pusiau atviri. Klaipėdoje ir jos apylinkėse ornitologai jau anksčiau iškėlė pirmuosius tokius inkilus, kuriuose pelėsakaliai apsigyveno.

Pelėsakalis – kultūrinio kraštovaizdžio paukštis. Dar neseniai šių paukščių buvo palyginti gausu, jie perėjo dažname sename kranklio ar varnos lizde, pastatų nišose. Tokių natūralių lizdaviečių yra vis mažiau, todėl Lietuvoje pelėsakalių liko apie 300 porų. Pelėnų, paties dažniausio šio sakalo grobio, laukuose yra apstu, tad iškeltos lizdavietės turėtų paskatinti greitą paukščių populiacijos didėjimą. Inkilai pelėsakaliams keliami į 7–8 metrų aukštį ir tvirtinami prie aukštosios įtampos linijų stulpų. Taip Vokietijoje, Suomijoje, Danijoje pelėsakalių populiacija buvo išgelbėta nuo išnykimo.

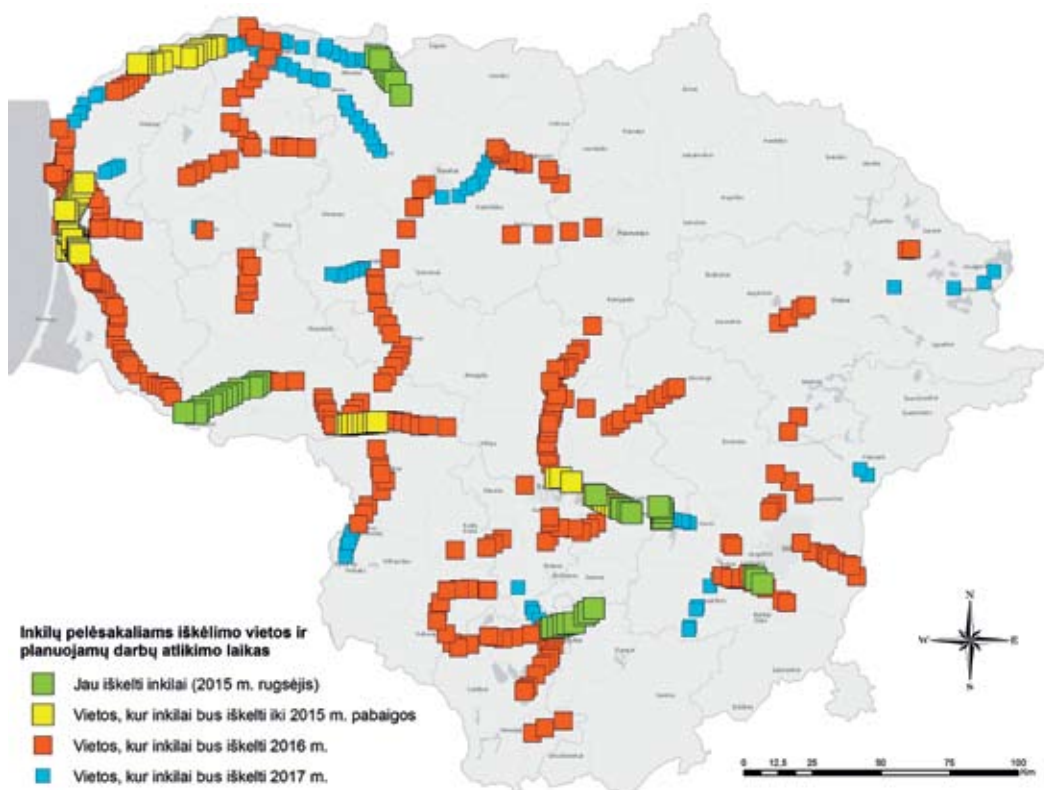
Iškeltas inkilas pelėsakaliams

Ar tu manai, kad stulpuose paukščiai peri šiaip sau?

Ne, jie tą daro nerasdami kitų tinkamų perėjimo vietų. Sakalai patys lizdų nesuka, tad jiems reikia tokių inkilų. Perėdami sename kranklio lizde, sakalai rizikuoja daug kuo. Prieš kelerius metus Kuršių nerijoje buvo gelbstimas sketsakalio jauniklis, įsipykęs į lizdo statybinę medžiagą. Ši sakalų pora jauniklius augino aukštosios įtampos linijos stulpo viršuje esančiame sename kranklio lizde. Visi vados jaunikliai rugpjūtį sėkmingai išskrido, o likęs vienišelis plasnojo, kilo į orą ir vėl krito atgal. Paukštį išgelbėjo energetikai, jis buvo sužieduotas ir paleistas į laisvę. Būtų gerai, kad paukščiai galėtų kurtis ten, kur gaudžia elektros laidai, kur laukuose stovi aukštosios įtampos stulpai ir kur gyventi yra saugu. Žmonės gali jiems sudaryti tokias sąlygas!

PELĖSAKALIS

(*Falco tinnunculus*) – vidutinio dydžio sakalas, aptinkamas nuo Atlanto iki Ramiojo vandenyno. Gyvena kultūriniame kraštovaizdyje, atviruose laukuose su miškeliais ir medžių grupėmis, taip pat – miestuose ir miesteliuose. Maitinasi laukuose, gaudo graužikus, kai kada – roplius, vabzdžius ir žvirblinius paukščius. Peri senuose varninių paukščių (kovų, kranklių) lizduose, miestuose – pastatų nišose. Žinoma atveju, kai perdavo gandrų lizduose, jų šonuose esančiose nišose. Dedą 4–6 kiaušinius, peri apie 30 dienų. Jaunikliai lizdą palieka po 30–35 dienų. Populiacija maža dėl perėjimo vietų stygiaus. Šiuo metu Lietuvoje peri 150–300 pelėsakalių porų.

JEI PAUKŠČIUS IŠTIKO NELAIMĖ

Kartais taip atsitinka: paukščiai, nutūpę ant aukštosios įtampos stulpo ar laidų, žūsta plykstelėjus elektros išlydžiui, kitur dėl jų kaltės sutrinka energijos perdavimas.

Ką daryti, jei matome tokias nelaimes?

Visų pirma niekada nereikia eiti prie elektros stulpų, patiems nebandyti gelbėti ant laidų užstrigusių paukščių. Tą turi daryti energetikai, žinantys savo prižiūrimų aukštosios įtampos perdavimo linijų veikimo sąlygas ir galintys panaudoti specialią šių linijų priežiūros techniką.

O mes apie pastebėtas paukščių nelaimes galime pranešti

Lietuvos ornitologų draugijai telefonu

8 5 213 0498

arba elektroniniu laišku, siunčiamu adresu

lod@birdlife.lt

Mums labai svarbi bet kokia iš jūsų gauta informacija apie po laidais rastus žuvusius paukščius. Prašome nurodyti tikslią žūties vietą, jei žinote, nurodykite paukščio rūšį (pageidautina nuotrauka) ir paukščių radimo arba žūties datą.

Apie viską, kas daroma paukščiams apsaugoti ir ką galima stebėti, kokių laukiama pranešimų, tu daugiau sužinosi atvėręs projekto tinklalapį

www.birds-electrogrid.lt

Čia rasite ir žuvusių paukščių aptikimo faktų registravimo anketą.

Leidinyi parengtas ir išeistas įgyvendinant ES aplinkos finansinės programos „LIFE+“ finansuojamą projektą „Paukščių apsaugos priemonių įdiegimas Lietuvos aukštos įtampos elektros energijos perdavimo tinkluose“, Nr. LIFE13 BIO/LT/001303.